
Inseguretat residencial i salut

CSB Consorci Sanitari
de Barcelona

Agència
de Salut Pública

Cita recomanada

Novoa AM, Vázquez-Vera H, Vázquez-Vera C, Grup d'Habitatge i Salut. Inseguretat residencial i salut. Barcelona: Agència de Salut Pública de Barcelona; 2021.

©2021 Agència de Salut Pública de Barcelona

Tots els drets reservats. No es permet la reproducció total ni parcial de las imatges o textos d'aquesta publicació sense prèvia autorització.

<https://www.aspb.cat/inseguretat-residencial-i-salut>

Inseguretat residencial i salut de Barcelona de l'Agència de Salut Pública de Barcelona està subjecta a una llicència Creative Commons Reconeixement

- No Comercial - Compartir igual (BY-NC-ND)

<https://creativecommons.org/>

Fotografia de la portada i fotografies dels interiors: Voces y Miradas

<https://www.aspb.cat/noticies/veus-mirades/>

Fotografías de l'interior en blanc i negre: Joaco Barcala

Inseguretat residencial i salut

Què es la inseguretat residencial?

Definició de la inseguretat residencial

La inseguretat residencial engloba diverses situacions residencials que dificulten o impedeixen l'accés a un habitatge amb l'estabilitat necessària pel normal desenvolupament de la vida personal i col·lectiva:

- **Estar a risc de desnonament:**
 - Tenir endarreriments en el pagament de la hipoteca o el lloguer
 - Tenir una demanda judicial d'execució hipotecària o per impagament del lloguer
- **Viure en un habitatge sense un contracte legal:**
 - Ocupació d'un habitatge per motius econòmics
 - De lloguer sense contracte escrit
 - Temporalment a casa d'amics o familiars per motius econòmics

Magnitud de la inseguretat residencial

Des de l'inici de la crisi financera el 2008 fins el 2019, s'han produït a España 684.385 desnonaments, afectant a un total de 1.710.963 persones (una xifra similar a totes les persones residents a la ciutat de Barcelona).

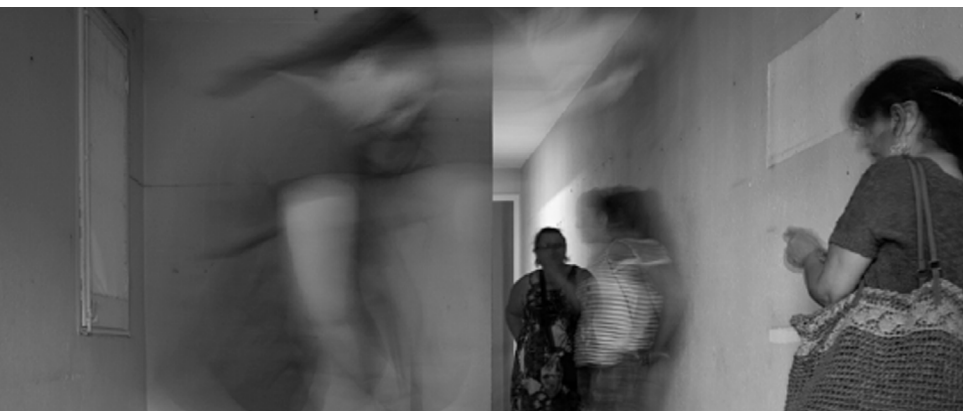
Els darrers anys, en comptes de reduir-se, l'emergència habitacional s'ha consolidat. Principalment per l'augment dels preus del lloguer i per l'aprovació de lleis de lloguer regressives, en un context de manca important d'habitatge públic.

La previsió és que els efectes econòmics de l'actual crisi sanitària en les economies de les famílies ocasionin un increment molt important en el nombre de persones a risc de perdre el seu habitatge els propers anys.

Com afecta la inseguretat residencial a la salut?

La inseguretat residencial impacta en la salut mental i física de les persones afectades, tant a les persones adultes com als infants que viuen a la llar.

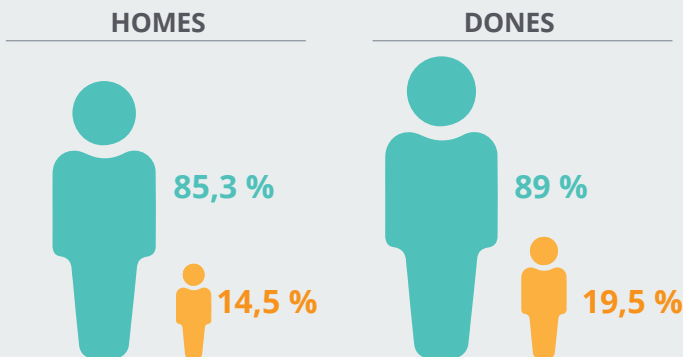

Impacte de la inseguretat residencial en la salut mental

Les persones amb inseguretat residencial tenen pitjor salut mental en comparació amb les persones no afectades per aquesta situació: pateixen més estrès psicològic, ansietat, depressió i suïcidis.

Diversos estudis realitzats al nostre entorn demostren uns nivells elevadíssims de mala salut mental en persones a risc de ser desnonades: fins a 9 de cada 10 persones van presentar mala salut mental, una xifra fins a 6 vegades superior a la que s'observa en població general.

Proporció de persones amb mala salut mental, Barcelona, 2017-2019

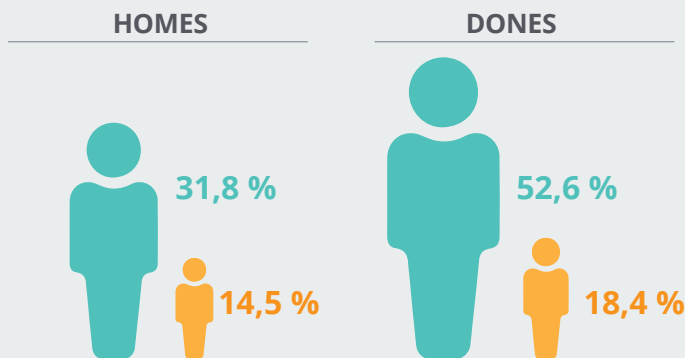

Impacte de la inseguretat residencial en la salut física

La inseguretat residencial també afecta la salut física de les persones: tenen pitjor salut percebuda, pateixen més malalties cardiovasculars i hipertensió arterial i tenen menys conductes saludables (major consum de tabac i menor consum de fruites i verdures).

Els estudis realitzats al nostre context demostren una major probabilitat de presentar mala salut percebuda, de fins a tres vegades més que a la població general.

Proporció de persones amb mala salut percebuda, Barcelona, 2017-2019

■ Persones participants a la PAH i APE ■ Conjunt de persones residents a Barcelona

Impacte de la inseguretat residencial en la salut dels infants

Els infants que viuen en llars afectades per inseguretat residencial també presenten pitjor salut: tenen més ansietat i depressió, problemes de desenvolupament, pitjor salut general, més ingressos hospitalaris, i un major risc de tenir un pes per sota de l'òptim o de patir maltractament infantil.

En estudis realitzats al nostre entorn els infants de famílies amb risc de desnonament van presentar uns nivells alarmants de mala salut mental, de fins a 10 vegades superior als infants de la població general de Barcelona. El mateix es va observar pel que fa la mala salut general.

**Els infants afectats
per inseguretat
residencial presenten
uns nivells alarmants
de mala salut mental**

**10 vegades
superior als infants
de la població general
de Barcelona**

Aquestes dades són especialment preocupants tenint en compte la quantitat d'infants que es veuen afectats per processos de desnonament. A la ciutat de Barcelona, 4 de cada 10 persones afectades per un desnonament són menors d'edat.

Els desnonaments com a punta de l'iceberg de la inseguretat residencial

Els desnonaments són la cara més cruel i visible de la inseguretat residencial. No obstant, són només la punta de l'iceberg. Les fases prèvies al desnonament (les dificultats per fer front a les despeses de la llar) són, de fet, molt més freqüents. Aquestes situacions també s'ha demostrat que repercuteixen en la salut mental i física, tot i que la magnitud és menor que entre les persones a risc de patir un desnonament.

A més, abans de deixar de pagar l'habitatge, les persones deixen de cobrir altres necessitats bàsiques (com l'alimentació, la roba o la medicació), amb les conseqüències en salut que això comporta.

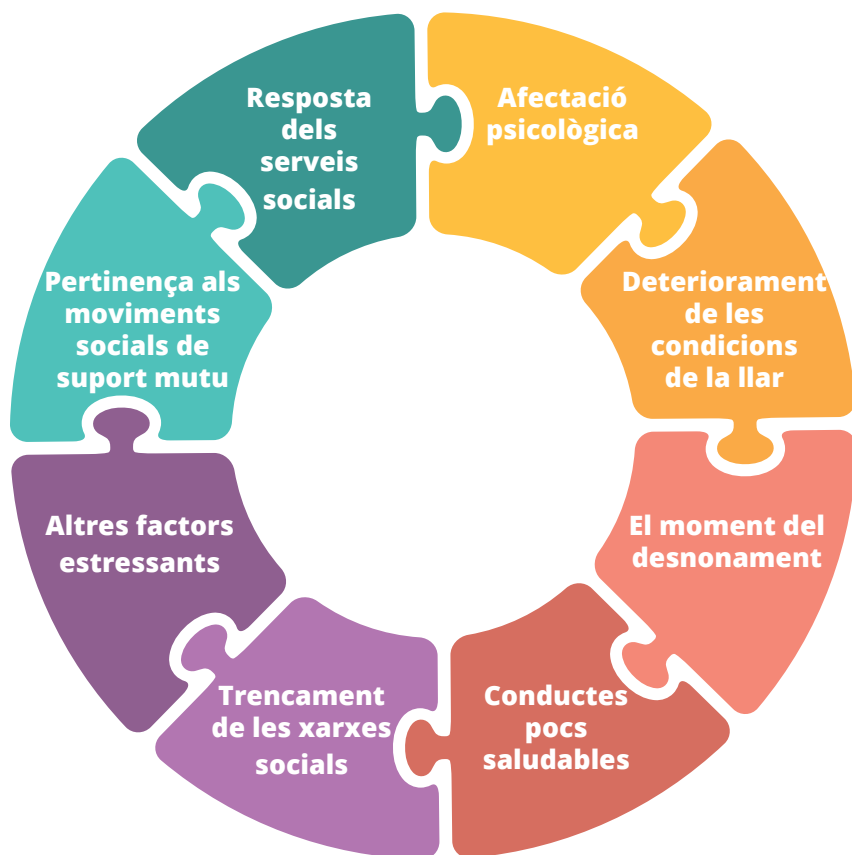

Desigualtats socials en l'impacte en salut de la inseguretat residencial

La manca d'un habitatge digne repercuteix sobre la salut mental i física de les persones de forma desigual segons diferents factors com el gènere, l'edat, la classe social, el país d'origen, l'ètnia o el territori (els anomenats eixos de desigualtat). La inseguretat residencial afecta més a les persones de grups socials desfavorits, com les minories ètniques o racials, les persones nascudes a l'estranger, o aquelles persones que viuen en barris amb major privació socioeconòmica.

Mecanismes que expliquen la relació entre inseguretat residencial i salut

La inseguretat residencial afecta a la salut a través dels següents mecanismes:

- **L'afectació psicològica:** sentiments de vergonya i culpa, estigmatització, la sensació de por, la incertesa de que es pot produir el desnonament en qualsevol moment, la pèrdua de control de la pròpia vida. Tots aquests aspectes poden augmentar la depressió, ansietat i pensaments suïcides.

"Quan estàs en el procés d'un desnonament [...] et crea un estat d'ansietat que no vius."

"Abans del quart desnonament, portava gairebé un any amb les caixes posades."

"Em sento sense arrel. No tinc el peu posat enlloc. Ara em sento buida."

- **El deteriorament físic de l'habitatge:** tant per manca de recursos econòmics com per la manca de motivació per invertir en l'habitatge doncs els poden desnonar en breu. Aquest aspecte pot afectar la salut per dues vies: per l'efecte directe de les condicions deficientes de l'habitatge (malalties respiratòries i infeccioses, al·lèrgies, etc.) com per les conseqüències emocionals de veure el propi habitatge en tan males condicions.

"Em fa vergonya convidar algú a casa meva"

- **El moment del desnonament,** que pot afectar la salut mental per l'estrès i angoixa del moment i també la salut física per la intervenció policial en alguns casos.
- **L'adopció de conductes poc saludables,** com la disminució de l'activitat física, l'augment del consum

d'alcohol i pastilles per dormir, una alimentació poc saludable, o una menor adherència a tractaments i controls mèdics, entre d'altres.

"El meu antidepressiu favorit va ser l'alcohol durant 3 o 4 anys. Era la meva forma de fugir [de la situació de problemes amb l'habitatge]."

"No vaig al metge, encara que em passi el que passi. Cal solucionar això primer, perquè és el més greu."

- **El trencament de xarxes socials:** el desplaçament forçós pot trencar la xarxa social i augmentar l'aïllament. A més, les persones sovint carreguen amb el pes del problema per no preocupar els seus éssers estimats. L'entorn social i familiar també pot afectar per una manca d'empatia, pel rebuig o per la discriminació.

"A la nit em trec la màscara, a la nit puc plorar el que sigui però durant el dia estic forta per no transmetre la por als meus fills també."

- **L'assetjament per les institucions financeres,** que augmenta la sensació de manca de control, la por i l'ansietat.

- **La coexistència d'altres factors estressants:** la inseguretat residencial és un fenomen complex que conviu amb d'altres com la pobresa energètica, dificultats econòmiques familiars, les condicions laborals o la manca de feina. Aquests factors poden empitjorar els efectes de la inseguretat residencial en salut.

“Per estalviar diners en gas, faig un menjar al migdia. Agafó una olla gran i aquest dia mengem, sopem, i potser mengem l’endemà el mateix. O entrepà, o de vegades hem arribat a no sopar.”

- **La pertinença als moviments socials de suport mutu i una resposta empàtica dels serveis públics** poden reduir l’impacte en salut, doncs es crea xarxa social, s’apodera a la persona i s’ajuda a superar la sensació de fracàs, la culpa i la vergonya.

Com es pot reduir l'impacte en salut de la inseguretat residencial?

La greu repercussió que té la inseguretat residencial sobre la salut de les persones necessita de polítiques i lleis valentes que protegeixin la salut de les persones i famílies afectades. Cal donar resposta a l'emergència habitacional, però són necessàries també mesures estructurals que previnguin l'aparició d'aquestes situacions.

Atenció a l'emergència

Fins que no es resolgui l'emergència habitacional, cal garantir que la resposta de les administracions públiques protegeixi l'estat de salut de les persones que pateixen inseguretat residencial. És per això que cal posar en marxa diferents mecanismes:

- **Establir mecanismes per garantir que els Serveis Socials i les Oficines d'Habitatge puguin intervenir des de l'inici del procés**, fins i tot abans de la seva judicialització, per tal de prevenir el major número de desnonaments.
- **Establir l'obligatorietat de la mediació**. La Comissió de Drets Humans va declarar que els desallotjaments forçosos són una greu vulneració dels drets humans. La mediació és cabdal per poder explorar solucions alternatives a la del desnonament.
- **Establir l'obligatorietat als grans tenidors d'oferir un lloguer social a famílies vulnerables**.
- **Regular les condicions que han de complir els desnonaments**. Per als desnonaments que no s'han pogut resoldre amb la mediació, s'ha de garantir un procediment el més respectuós possible amb els drets de les persones i que minimitzin l'impacte en la seva salut.

- L'Observació n.7 del Comité DESC recull les condicions que haurien de tenir els desallotjaments forçosos, tot seguint l'establert als pactes internacionals, una de les quals és que en cap cas es pot efectuar un desnonament si no hi ha una alternativa habitacional.
- La reubicació de les famílies desnonades haurien de ser al mateix barri, o el més a prop possible, per tal d'evitar trencar la xarxa social de les persones afectades.
- **Respostes integrals per part de les administracions públiques.** Donada la complexitat de la inseguretat residencial, amb coexistència de diferents problemàtiques socials, cal donar solucions integrals, que tinguin en compte totes les àrees de la vida afectades.
- **Establir mecanismes per reduir l'assetjament per part de les institucions financeres.**
 - Garantir que els òrgans competents, com el Defensor del Poble, supervisin que el procés d'atenció a les persones sigui respectuós i digne.
 - Prohibir l'assetjament telefònic i a domicili de les institucions financeres i altres organismes de cobrament.

Mesures estructurals

Centrar-se només a l'emergència habitacional és insuficient per resoldre la problemàtica de la inseguretat residencial i té un important cost a nivell econòmic i social, així com en salut. Cal posar en marxa mecanismes que garanteixin el dret a l'habitatge i que previnguin l'aparició de la inseguretat residencial.

- **Ampliar el parc públic d'habitatge.** Les xifres d'habitatge públic a Catalunya i a l'Estat Espanyol (1-2% del parc d'habitatges) estan molt per sota de la mitjana de la Unió Europea (15%) i molt lluny de països com Dinamarca (21%) o els Països Baixos (29%). Els nous Habitatges de Protecció Oficial no haurien de ser en cap cas de venda.

- **Garantir l'accés i manteniment a un habitatge digne.**

- **Regular els preus del lloguer.** Actualment, els preus del lloguer són desmesurats en comparació amb els ingressos de la llar: gairebé la meitat de les persones en lloguer destinen més del 40% dels seus ingressos a les despeses de la llar (3 de cada 4 persones amb ingressos baixos). L'augment del preu del lloguer els darrers anys no ha anat acompanyat amb un augment en el poder adquisitiu de les famílies (a la ciutat de Barcelona, els darrers 10 anys el preu del lloguer va augmentar un 26,6%, mentre que el salari mitjà es va reduir un 4,3%).
- **Establir l'obligatorietat de renovació dels contractes de lloguer en finalitzar el contracte,** menys en situacions de necessitat pròpia de l'habitatge.
- **Legislar per tal de garantir que el lloguer sigui una forma de tinença assequible i segura.**
- **Garantir l'accés a l'energia.** Elaborar lleis que impedeixin el tall de subministraments a famílies vulnerables.
- **Establir mecanismes de reducció del deute en persones vulnerables,** tant per deutes hipotecaris

com per deutes energètics, com a mecanisme de segona oportunitat.

- **Incrementar el pressupost destinat a polítiques d'habitatge.** Per tal de poder posar en marxa les mesures necessàries per garantir el dret a l'habitatge és necessari incrementar els recursos econòmics destinats a l'habitatge.
- **Fomentar el treball en xarxa i intersectorial.** Serveis Socials, Habitatge, Justícia i Salut han de treballar de forma conjunta i coordinada per abordar de la millor manera possible aquesta problemàtica.

C S B Consorci Sanitari
de Barcelona

Connectem

www.aspb.cat